

ลักษณะของครูที่ดี

พระสุขุม สุขวทตโโก (มีชฌิมิกานั่ง)
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาชาญชัย ชยปุตโต (วะบุตร)
นักวิชาการอิสระ
อีเมล: sumatchi9@gmail.com

บทคัดย่อ

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ ครูย่อมเป็นที่คาดหวังของสังคม แต่การที่จะเป็นครูดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ลักษณะครูที่ดีมีหลายแนวคิด สามารถพิจารณาและศึกษาได้จากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แนวคิดของนักการศึกษาไทยและตะวันตก และจากผลการวิจัยต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ครูที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้ มีความรู้ดี สอนดี ความประพฤติดี รับผิดชอบหน้าที่ดี มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี ที่สำคัญที่สุด ครูที่ดีนั้นต้องเป็นผู้ที่ฝึกฝนและพัฒนาได้ โดยมีศรัทธา ความมุ่งมั่น และความรักในอาชีพครู

คำสำคัญ: ลักษณะครูดี

Characteristics of Good Teachers

Phra Sukhum Sukhavatthako (Matchikanang)
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

Phramaha Chanchai Chayabutto (Vabut)
Independent Scholar
E-mail: sumatchi9@gmail.com

ABSTRACT

Teachers have important role in the development of the country. Teachers were expected from society but to be a good teacher is not easy it is requiring several elements. There were many ideas of the good teacher characteristics such as from Buddhism doctrines, His Majesty the King, Thai and western educational scholars and from the research study. However, a good teacher should consist of fundamental characteristics for example, knowledgeable, knowing teaching principles, being a role model, responsibility, good personality, friendly. In addition, the good teacher has able to develop herself as a professional teacher by loving, believing and persevering in her profession.

Keywords: Profession Teacher

ความนำ

ครู คือผู้แนะนำสั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์ เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะกระบวนการต่าง ๆ บุคคลทั่วไปจึงตั้งสมณานามให้ครูในลักษณะต่าง ๆ เช่น ครู คือ แม่พิมพ์ของชาติ ครู คือ ผู้สร้างโลก ครู คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในมือ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นอย่างยิ่ง นั้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของครูที่มีต่อการพัฒนาคนและประเทศชาติบ้านเมืองอย่างชัดเจน ฉะนั้น ผู้ที่จะมาเป็นครูจำเป็นจะต้องศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นครูให้ดีเสียก่อน เพราะมีใช้เพียงแต่มีความรู้ในหลักวิชาการ ก็จะสามารถเป็นครูที่ดีได้ แต่จะต้องอาศัยส่วนประกอบอื่น ๆ อีก เช่น มีความศรัทธาในอาชีพครู รักงานสอน มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู รักและเมตตาต่อเด็ก ๆ เป็นต้น

ครูดีย่อมเป็นที่ปรารถนาของสังคม แต่การที่จะได้ชื่อว่าเป็นครูดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง บทความชิ้นนี้จะนำเสนอลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดและทัศนคติต่าง ๆ เพื่อจะได้เห็นมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับเรื่องนี้

ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงความเป็นครู ลักษณะ หน้าที่และการสอนของครูไว้หลายหมวด แต่ที่เกี่ยวข้องกับครูมากที่สุดและถือว่าเป็นคุณลักษณะของครูที่ดีที่พึงประสงค์ คือหลักธรรมเรื่อง กัลยาณมิตรธรรม ซึ่งมีอยู่ 7 ประการ คือ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) , 2532 : 238)

1. ปิโย – น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ใต้ถ่ม
2. ครู – นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย
3. ภาวนีโย – น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ
4. วัตตา จ – รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. วจนักขโม – อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว
6. คัมภีร์ญจะ กลัง กัตตา – แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป
7. โน จัญฐาเน นियोชเย – ไม่ชักนำในอธรรม คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระราชดำรัส

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ (อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นวลละอ อ แสงสุข และนุช นาด สุนทรพันธุ์, 2547: 56-61) กล่าวว่าการศึกษาแนวพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับครูสามารถศึกษาได้ทางหนึ่งคือ ศึกษาจากพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนสามารถสรุปเป็นคุณลักษณะของครูได้ดังต่อไปนี้

1. ครูต้องเน้นที่คุณธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้หลายครั้งเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นครู ที่ทรงเน้นว่าครูจะต้องมีคุณธรรม เช่น พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในปี พ.ศ. 2502 ที่ว่า

“...ข้าพเจ้าเชื่อว่านิสิตนักศึกษาซึ่งสำเร็จการศึกษาไปในคราวนี้ ควรจะได้มีคุณธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรมเป็นทุนอยู่บ้างแล้ว แต่ในฐานะที่ต้องออกไปทำหน้าที่ครูของผู้อื่น ท่านจำเป็นจะต้องสร้างสมธรรมะต่าง ๆ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น และรู้จักวางตัวให้สมกับเป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนและอบรมเยาวชน ควรจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และช่วยกันจัดปัญหาเยาวชนให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว และส่งเสริมให้เยาวชนได้เป็นคนที่มีสัมมาอาชีพและความประพฤติดี เพื่อเป็นกำลังในการที่จะสร้างประเทศชาติต่อไป...”

หรือพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในวันที่ 15 ธันวาคม 2503 ได้ทรงเน้นคุณลักษณะในการอบรมเด็กในด้านศีลธรรมเป็นสำคัญด้วยดังที่ว่า

“...ผู้เป็นครูอาจารย์นั้น ไซ้แต่ว่ามีความรู้ในทางวิชาการและในทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ และในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปข้างหน้า การให้ความรู้ หรือที่เรียกว่าการสอนนั้น ต่างกับการอบรม การสอน คือ การให้ความรู้แก่ผู้เรียน ส่วนการอบรมเป็นการฝึกจิตใจของผู้เรียนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย ขอให้ท่านทั้งหลายจงอย่าสอนแต่อย่างเดียว ให้อบรมความรู้ดังกล่าวมาแล้วด้วย...”

นอกจากนั้น ในพระบรมราโชวาทอีกหลายครั้ง พระองค์ก็ได้เน้นให้ครูยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมและศีลธรรมเสมอ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2505 ที่ว่า

“...การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งของมนุษย์ คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดาอันเป็นความรู้เบื้องต้น เมื่อเจริญเติบโตขึ้นก็เป็นหน้าที่ของครูและอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับความรู้สูง และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป งานของครูจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง ท่านทั้งหลายซึ่งจะออกไปทำหน้าที่

ครู จะต้องยึดมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม และพยายามถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เด็กให้ดีที่สุดที่จะทำได้ นอกจากนี้ จงวางตนให้สมกับที่เป็นครูให้นักเรียนมีความเคารพนับถือ และเป็นທີ່เลื่อมใสไว้วางใจของผู้ปกครองนักเรียนด้วย...”

จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่ยกมา จะเห็นว่าในเรื่องความเป็นครูนั้นพระองค์ทรงเน้นในเรื่องของครูดี ซึ่งได้แก่ ความมีคุณธรรม ขยันหมั่นเพียร เสียสละ อดทน และอดกลั้น รวมทั้งรักขานักเรียนและสำรวมระวังความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ตั้งงามเป็นประการสำคัญ

2. ครูต้องประพฤติตัวให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน

คุณลักษณะของครูที่สำคัญอีกประการหนึ่งตามแนวพระราชดำริ คือ ครูต้องทำตัวให้เป็นที่รักและเคารพของนักเรียน รวมทั้งประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ครูโรงเรียนวังไกลกังวล ในโอกาสที่เข้ารับพระราชทานรางวัล เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2521 ว่า

“...สำหรับครูนั้น จะต้องทำตัวให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่เชื่อถือใจของนักเรียน...คือข้อแรก ต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำ ชำนาญทั้งในวิชาความรู้ และวิธีสอน เพื่อสามารถสอนวิชาทั้งปวงได้โดยถูกต้อง กระจ่างชัด และครบถ้วนสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่งต้องทำตัวให้ดี คือ ต้องมี และแสดงความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ สุจริต ความสุภาพ ความเข้มแข็ง และอดทนให้ปรากฏชัดเจน จนเคยชินเป็นปกติวิสัย เด็ก ๆ จะได้เห็นได้เข้าใจในคุณค่าของความรู้ในความดีและในตัวครูอย่างซาบซึ้ง และยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง ภารกิจของครู คือการให้การศึกษา ก็จะได้บรรลุตามที่มุ่งหวัง...”

จากที่ได้นำเสนอมานั้น สะท้อนถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับครูที่จะต้องประพฤติตัวให้ดี เป็นที่รักที่เคารพสำหรับนักเรียน นอกจากนั้นครูจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิษย์ได้เห็นเป็นแบบอย่างด้วย

3. ครูต้องอดทน เสียสละ และมีความเมตตา

เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหามากขึ้น รวมทั้งในส่วนของเด็กด้วย ทำให้ครูทำงานได้ยากขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นว่างานของครูเป็นงานที่ยากและต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก และจะต้องให้ความเมตตาแก่ศิษย์ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานแก่คณะครูอาวุโส เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2513 ที่ว่า

“...งานของครูนั้น เป็นงานที่ยากและต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก ยิ่งในปัจจุบันยิ่งยากขึ้นทุกที เพราะเกิดมีความคิดใหม่อยู่เสมอ เช่นว่าเด็กต้องมีความคิดริเริ่มมากขึ้น แต่ความคิดริเริ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ดีนั้น โดยมากไปแปลไปเป็นว่าต้องมีความคิดที่จะล้างครู ความคิดอันนี้เป็นความคิดที่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยดีนัก แต่เราก็ต้องรับว่ามี เพื่อแก้ปัญหา นี้ มิใช่ว่าครูจะทำตัวไม่ดี เพื่อให้สอดคล้องกับการยุคใหม่ ตรงข้ามครูต้องเสียสละ ยิ่งต้องทำงานหนัก และทำด้วยความเฉลียวฉลาดขึ้น...”

ปัญหาเรื่องการกระด้างกระเดื่องของฝ่ายลูกศิษย์ต่อครูนั้น มีทางแก้เพียงอย่างเดียว คือ ความโอ้อวดอวดอารี และความอดทนของครู จะไปด่าว่าเด็กเป็นผู้ร้ายเป็นคนไม่ดีก็ไม่สมควรนัก ความจริงผู้ใหญ่ และโดยเฉพาะครูก็มีหน้าที่ที่จะให้ความเมตตา และเมื่อศิษย์ทำอะไรไม่ดีก็ต้องอดทนและสั่งสอน แม้จะถูกด่า ถ้าทำเช่นนี้ในที่สุดผู้ที่เป็นลูกศิษย์ก็จะเห็นความดี และความดีนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นอันตรายไปได้ ถ้าหากว่าครูเห็นเด็กกระด้างกระเดื่องมากแล้วเกิดทำไม่ได้ น้อยใจแล้วไม่ทำหน้าที่ครู ละทิ้งหน้าที่ครู ขาดความเมตตา หรือเกิดความท้อใจอย่างหนัก อนาคตของชาติจะเป็นอย่างไร ก็ไม่มีผู้ให้ความรู้แก่เด็ก ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยเฉพาะในกลุ่มครูที่เรียกว่า เป็นครูสอนเด็ก ๆ การสอนของครูมีความสำคัญยิ่งกว่าในกลุ่มครูที่อยู่ในชั้นมหาวิทยาลัยด้วยซ้ำ...”

4. ครูไม่ควรมุ่งยศศักดิ์ ความร่ำรวย และผลตอบแทนทางวัตถุ

สิ่งหนึ่งที่มักจะพูดกันมากในสังคมปัจจุบัน คือ การแสวงหายศศักดิ์ ความร่ำรวยและผลตอบแทนที่เป็นวัตถุ แต่สำหรับผู้ที่เป็นครูนั้นผลตอบแทนมิใช่อยูที่ยศศักดิ์ ความร่ำรวยและสิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลาย หากเป็นผลตอบแทนทางจิตใจ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่ครูอาวุโสในโอกาสที่เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ฌ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2516 ที่ว่า

“...งานครูเป็นางานพิเศษ ผิดแปลกกว่างานอื่น ๆ กล่าวในแง่หนึ่งที่สำคัญ ก็คือว่า ครูจะหวังผลตอบแทนเป็นยศศักดิ์ ความร่ำรวย หรือประโยชน์ทางวัตถุเป็นที่ตั้งไม่ได้ ผลได้ส่วนสำคัญเป็นผลทางใจ ซึ่งผู้เป็นครูแท้ก็พึงใจและภูมิใจอยู่แล้ว ดูเหมือนจะภูมิใจยิ่งกว่าข้าวของเงินทองและยศศักดิ์เสียอีก ถึงแม้ผู้ใดใครก็ตามเมื่อมองให้ลึกซึ้งแล้ว ก็ย่อมมองเห็นว่าเป็นความจริงอย่างนั้น เพราะความมั่งมีและความยิ่งใหญ่ ไม่อาจบันดาล หรือซื้อหาความผูกพันทางใจอันแท้จริงจากผู้ใดได้ แต่ความเป็นครูนั้นผูกพันใจคนไว้ได้โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องซื้อหาหรือใช้อำนาจราชศักดิ์ข่มขู่เอา ขึ้นชื่อว่า ครูกับศิษย์แล้ว ที่จะสัมพันธ์กันได้นั้นยากนัก ผู้ที่ไม่รู้จัก ไม่เอื้อเพื่อครู ดูเหมือนมีแต่คนที่กำลังล้มตัวมัวเมาในลาภยศอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เท่านั้น ฉะนั้นครูจึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องแสวงหาความพอใจในประโยชน์ทางวัตถุให้มากจนเกินจำเป็น เพราะหากกันมาหาประโยชน์กันทางวัตถุกันมากจนเกินไป ก็จะทำหน้าที่ครูเหมือนเป็นครูไม่เต็มที...”

และพระองค์ได้ทรงเน้นในพระบรมราโชวาทอีกหลายครั้ง กล่าวคือ

“...ทุกคนทำงานย่อมต้องหวังประโยชน์ เช่น เงินทอง ยศศักดิ์ อำนาจ ความร่ำรวย เป็นสิ่งตอบแทน สำหรับครูที่รักการเป็นครูที่แท้จริง มีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ที่ล้ำค่ายิ่งกว่านั้น แต่เป็นประโยชน์ที่เป็นไปในทางจิตใจยิ่งกว่าทางวัตถุ กล่าวคือ ครูตามแบบฉบับมักจะมีได้เป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ด้วยยศศักดิ์ อำนาจและอิทธิพล

นัก หากแต่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทางคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตาปราณี ความเสียสละ ซึ่งเป็นเหตุทำให้สามารถผูกพันจิตใจผู้เป็นศิษย์ให้รักใคร่ ไว้วางใจ และเคารพเพื่อฟังได้แน่นแฟ้น และสามารถที่จะสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ ทั้งจิตใจและมารยาทที่ดีให้แก่ศิษย์ได้พร้อมมูล ทำให้ศิษย์มีความฉลาดรอบรู้ มีความอ่อนน้อม ซึ่งมีइनอบน้อมเพียงแต่กับผู้ใหญ่ หากรวมถึงนอบน้อมนับถือในกันและกัน อันทำให้เข้าใจกันและเอื้อเฟื้อสนับสนุนกัน เพื่อให้งานส่วนรวมดำเนินไปได้สะดวก ทั้งรู้จักสร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไปได้ ดังนั้น ถ้าพิจารณากันให้ลึกซึ้ง จะเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวแล้ว เป็นประโยชน์ที่แน่นอนยั่งยืน และทำให้เกิดความสุขสบายได้ยิ่งกว่าทรัพย์สินยศ และอำนาจ หรืออิทธิพลใดๆ หหมด

แต่เดี๋ยวนี ความนิยมห่วงใยในสมบัติของครูจะเรียวลง อาจทำให้ผู้เป็นครูไม่ได้รับความสุขความอิมใจในการเป็นครูเต็มภาคภูมิใจ อาจทำให้ครูไม่สามารถสอนศิษย์ให้มีคุณสมบัติพร้อมดังแต่ก่อน ซึ่งที่สุดย่อมทำให้สังคมเสื่อมลง ยุ่งยาก คลอนแคลน และไปไม่รอด...”

(พระบรมราชาวาท ในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติคุณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 4 พฤศจิกายน 2518)

5. ครูต้องยึดมั่นในคุณความดี

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับครูประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทรงถือว่าครูจะต้องยึดมั่นในคุณความดี ดังปรากฏในพระบรมราชาวาทและพระราชดำรัส ต่อไปนี้

“... ความเป็นครูนั้น ประกอบขึ้นด้วย สิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ปัญญา คือ ความรู้ที่ดีประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้นกระจำจั่งในใจ รวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ ตลอดจนกิจที่จะทำคำที่จะพูดทุกอย่างได้ โดยถูกต้องด้วย เหตุผลอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตา กรุณาเห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้า อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความสามารถที่จะเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย กล่าวคือ ความแจ่มแจ้งแน่นซัดในใจย่อมส่องแสงความรู้ออกมาให้เข้าใจตามได้โดยง่าย และความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจย่อมอ่อนน้อมทำให้เกิดศรัทธาแจ่มใสมีใจพร้อมที่จะรับความรู้ความดีด้วยความชื่นบาน ทั้งพร้อมจะร่วมงานด้วยโดยเต็มใจและมั่นใจ โดยนัยนี้ ผู้ที่ได้รับแสงสว่างแห่งความเป็นครูชูปย้อมกายใจแล้ว จึงเป็นผู้เฝ้หาความรู้ เฝ้หาความดี ทั้งตั้งใจและเต็มใจทำจะช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ จะประกอบกิจการใด ก็จะทำให้กิจการนั้นดำเนินไปโดยสะดวกราบรื่น และสำเร็จประโยชน์ที่มุ่งหมายได้โดยสมบูรณ์ ผู้ที่

มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัว นอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว จึงยังจะช่วยให้ทุกคนมีโอกาสเข้ามาสัมผัสพันธกิจของบรรลุลถึงความดีความเจริญไปด้วย...”

(พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูอาวุโส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2522)

“... งานครูนั้น ว่าถึงฐานะ ตำแหน่ง ตลอดจนรายได้ ดูออกจะไม่ทัดเทียมงานอื่นหลาย ๆ อย่าง แต่ถ้าว่าถึงผลอันแพร่หลายยั่งยืนแล้ว จะต้องถือว่าอยู่เหนือกว่างานด้านอื่นทั้งหมด ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้ให้ความรู้ ความดี และความสามารถนานาประการแก่ศิษย์ เป็นสมบัติอันประเสริฐติดตัวศิษย์ไป สำหรับที่จะนำไปสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวม และครูแต่ละคนนั้นต่างได้แผ่ความเมตตาสั่งสอนศิษย์นับจำนวนพันจำนวนหมื่นทำให้เขาเหล่านั้นสามารถประกอบกิจการอาชีพต่าง ๆ ได้ทุกระดับ ทุกสาขา ให้เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน จึงพูดได้เต็มปากว่าครูมีผลงานสร้างสรรค์อย่างสูงพร้อมทั้งมีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายอย่างกว้างขวางไม่มีประมาณ เป็นเหตุให้คนไทยเคารพยกย่องครูอย่างยิ่ง ถือเป็นบุพการีที่แท้จริงเป็นที่สองรองแต่บิดามารดาเท่านั้น ท่านทั้งหลายมีโชคที่ได้มาเป็นครู และได้ปฏิบัติหน้าที่สำเร็จสมบูรณ์ดีแล้วทุกอย่างเช่นนี้ น่าจะมีความภาคภูมิใจ ทั้งมีความยินดีพอใจที่จะปฏิบัติบำเพ็ญคุณธรรมความดีของครูให้เพียบพร้อมยิ่งขึ้น เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นครูไว้ให้เป็นแบบฉบับแก่คนรุ่นหลัง สำหรับประพฤติปฏิบัติต่อตามกันสืบไปตลอดกาลนาน...”

(พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ครูอาวุโส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2524)

6. พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน

อันที่จริงคุณลักษณะของครูตามพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานไว้นั้น ทรงมีอยู่ครบถ้วนในพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่อำนวยประโยชน์แก่มวลประชาชนชาวไทยอย่างประมาณมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นครูต่อพสกนิกรชาวไทย ทั้งในด้านทรงช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษา ทรงพระเมตตาพระราชทานคำสั่งสอนอบรม ตลอดจนทรงปฏิบัติพระองค์มั่นอยู่ในคุณธรรมเป็นแบบอย่างอันดีงาม ยิ่งกว่านั้นพระองค์ทรงมีน้ำพระทัยที่จะช่วยเหลือราษฎรอย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทรงทุ่มเทพระสติปัญญา กำลังพระวรกาย พระราชทานความรู้ให้แก่ราษฎรได้แก้ปัญหาการดำรงชีวิต และให้สามารถพึ่งตนเองได้ แม้ในยามเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ พระองค์ก็ได้ทรงชี้แนะให้คนไทยได้เลือกวิถีทาง และแนวปฏิบัติตนเพื่อความเจริญของตนเอง และเพื่อความเจริญมั่นคงของประเทศชาติ พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพความเป็นครูที่ประเสริฐ ทรงเป็นแบบอย่างของครูที่แท้จริงด้วยจิตวิญญาณเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรทั่วทั้งผืนแผ่นดินไทย สมควรแก่การยกย่องเทิดทูนพระองค์ว่า “ทรงเป็นครูของแผ่นดิน” และสมควรที่ครูและทุก ๆ คนยึดถือเป็นแบบอย่างของความเป็นครูที่แท้จริง

ลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดนักการศึกษาไทย

ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (อ้างถึงใน พระมหาดิศร ถิระสีโล, 2540: 86)

กล่าวว่า ครูที่ดีมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ดี
2. มีความประพฤติดี
3. มีความสามารถในการสอนสูง
4. วางตนให้อยู่ที่เหมาะที่ควร
5. ครูควรเป็นผู้เยี่ยมไปด้วยคุณธรรมและวัฒนธรรม

ดร.โชคชัย ชยธวัช (2546: 26-27) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูดีไว้ดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ดี
2. มีมารยาทงาม
3. มีความซื่อสัตย์
4. มีความสุจริต
5. มีน้ำใจดี
6. มีน้ำใจงาม
7. พุดจาไพเราะ สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย และไม่แข็งกระด้าง
8. พุดแต่เพียงพอดี ไม่พุดเพ้อเจ้อ
9. พุดแต่คำจริง ไม่พุดปิด
10. พุดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี ไม่พุดยุยงให้เขาแตกร้างกัน
11. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
12. เป็นผู้ประหยัด ใช้จ่ายโดยพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย
13. รู้จักรักษาเกียรติยศของตนเอง
14. ช่วยกันรักษาเกียรติยศของญาติและมิตรสหาย
15. ช่วยรักษาเกียรติยศของโรงเรียนและเพื่อนร่วมงาน
16. เป็นผู้รักษาความสงบ
17. เป็นผู้สร้างตนเองให้เป็นหลักฐานโดยชอบ
18. รู้จักปกครองตนเอง
19. รู้จักปกครองผู้อื่นโดยชอบธรรม
20. ตั้งมั่นในความยุติธรรม
21. ไม่ดูหมิ่นและเหยียดหยามผู้อื่น
22. ไม่ประทุษร้ายต่อญาติและมิตรสหาย
23. เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีย่างมั่น

24. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติตนและประเทศอื่นที่อาศัยอยู่
25. เป็นผู้นับถือศาสนา และยึดมั่นปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาที่ตนนับถืออย่างเคร่งครัด
26. มีความรู้ดี แล้วนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ครบถ้วนถูกต้อง ไม่ใช่ความรู้ที่ก่อให้เกิดโทษโดยสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นด้วย
27. ไม่ลืมหืมตัวเอง
28. ไม่ขายตัวแก่ผู้ประพฤตินิมิชอบ
29. มีความคงที่ คือไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ ตามอำนาจของโลกธรรม
30. ไม่ใฝ่ต่ำ ไม่เคลิบเคลิ้มต่อทรชนที่เข้ามาห้อมล้อม ประจบประแจงแล้วประมาณคนผิด โดยยกย่องทรชนนั้นให้เจริญเกินไปกว่าผู้ที่เป็นกัลยาณชนเพราะหลงเชื่อเข้าใจผิดด้วย

ลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดนักการศึกษาตะวันตก

วงการการศึกษาตะวันตกก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้มากมายเช่นเดียวกับการศึกษาไทย มีการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย

ลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษาตะวันตกนั้น เฮสซง และ วีคส์ (Hessong and Weeks) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้ (อ้างถึงใน ชีร์คักดี อัครบวร, 2544 : 65 - 67)

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being Knowledge able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร
2. เป็นผู้มึอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันหรือทำให้การสอนสนุกสนาน
3. เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจำเป็นต้องรู้จักการยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอน สามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี
4. เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในภารกิจทางการสอนจะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้นแต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ทำอย่างเต็มที่
5. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู
6. เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้ รวบรวมชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่การงานใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนของราชการ

7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ ไม่หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเอง

8. เป็นผู้มีอดทน (Being Patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่นๆ แล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่างๆ ของศิษย์อีกด้วย

9. เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ดีที่ต้องตั้งตามเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

10. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ได้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพการณ์จริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้เหมาะสม

11. เป็นผู้มีเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) การกล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่างๆ หรือวิธีการที่ดีที่สุดในการกระทำต่างๆ ครูต้องสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองโดยการสั่งสมประสบการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

12. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปะวิทยาการหลายๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้และความสามารถในวิทยาการอื่นๆ ด้วย ความรู้พิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้เพื่อช่วยในงานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้พิเศษ เช่น ความสามารถทางเครื่องดนตรีกลไก ความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ความสามารถทางงานศิลปะ เป็นต้น

13. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครูหรือแต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ สุขภาพของครูมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี

บิดเดิล (Biddle) (อ้างถึงใน พระมหาอดิสร ธิรสโร, 2540: 86) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีว่า ควรมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ

1. ด้านพฤติกรรมของครู ซึ่งอาจจะสังเกตได้จากกิจกรรมต่างๆ ของครูโดยตรง เช่น ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ยอเยอชมเชยนักเรียน ขอบถามปัญหานักเรียน แนะนำแนวทางแก่นักเรียน วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของนักเรียน เป็นต้น

2. คุณลักษณะด้านกิริยามารยาท คือ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความประพฤติ มีความสำรวม

3. ลักษณะด้านพฤติกรรมการสอนของครูในขณะที่ทำการสอนในชั้นเรียน

ลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัยต่าง ๆ

ยนต์ ชุ่มจิต (2550: 137-139) ได้รวบรวมผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูดีไว้จำนวนมากซึ่งพิจารณาเฉพาะคุณลักษณะที่ไม่ซ้ำกันได้ดังต่อไปนี้

1. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
2. พูดจาสุภาพอ่อนโยน ชัดเจน และเข้าใจง่าย
3. มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
4. มีคุณวุฒิสูง
5. รักและเมตตาคุณาต่อนักเรียน
6. สุขุม เยือกเย็น ใจดี
7. อารมณ์แจ่มใส ร่าเริง
8. เข้มงวดต่อความประพฤติของนักเรียนเวลาสอน
9. ขยันอดทน
10. มีสุขภาพสมบูรณ์
11. มีความยุติธรรม
12. วางตัวได้เหมาะสม
13. มีความสามารถในการสอน
14. มีสัมพันธภาพอันดีกับนักเรียน
15. มีความรู้และขยันหมั่นศึกษาหาความรู้
16. มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว
17. เข้ากับสังคมได้ดี
18. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
19. มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง
20. เสียสละ
21. ตรงต่อเวลา
22. มีความมั่นคงทางอารมณ์
23. มีเหตุผล รู้จักใช้เหตุผล
24. มีความซื่อสัตย์
25. ความประพฤติเรียบร้อย

คุณลักษณะที่ดีของครูดังกล่าวข้างต้นนี้มีได้เรียงตามลำดับความสำคัญ แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะงานวิจัยของเฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยคุณลักษณะของครูที่ดี โดยรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร พระภิกษุ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งสิ้น 7,762 คน จะ

ได้คุณลักษณะของครูดีเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. ความประพฤติเรียบร้อย
2. ความรู้ดี
3. บุคลิกลักษณะและการแต่งกายดี
4. สอนดี
5. ตรงเวลา
6. มีความยุติธรรม
7. หาความรู้อยู่เสมอ
8. ร่าเริงแจ่มใส
9. ซื่อสัตย์
10. เสียสละ

จากผลงานวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ทำให้ทราบความบกพร่องของครูเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ความบกพร่องของครูชาย

1. ความประพฤติไม่เรียบร้อย
2. มัวเมาในอบายมุข
3. การแต่งกายไม่สุภาพ
4. พุดจาไม่สุภาพ
5. ไม่รับผิดชอบการทำงาน

ความบกพร่องของครูหญิง

1. แต่งกายไม่สุภาพ
2. เป็นคนเจ้าอารมณ์
3. ประพฤติไม่เรียบร้อย
4. ไม่รับผิดชอบการทำงาน
5. ชอบนินทา
6. จู้จู้ขี้บ่น
7. วางตัวไม่เหมาะสม
8. คุยมากเกินไป

เมื่อเปรียบเทียบข้อบกพร่องของครูชายกับครูหญิง จะเห็นว่ามีความเหมือนใกล้เคียงกันหลายประการ ดังเช่น ความประพฤติไม่เรียบร้อย แต่งกายไม่เรียบร้อย ไม่รับผิดชอบการทำงาน ส่วนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางวาจาที่ครูทั้งชายและหญิงได้กระทำ คือ ครูชายพุดจาไม่สุภาพ ส่วนครูหญิงนั้นชอบนินทา จู้จู้ขี้บ่น และคุยมากเกินไป

ลักษณะของครูที่ดีในยุคโลกาภิวัตน์

ปัจจุบันนี้ได้ชื่อว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ บนโลกนี้ไม่
ว่าจะเกิดขึ้นในที่ใดย่อมเป็นที่รับรู้กันอย่างรวดเร็ว มีวิทยาการความก้าวหน้าใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ
ฉะนั้นผู้เป็นครูซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของโลก เป็นประทีปของโลกจำเป็นจะต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้ทัน
กับความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย และครูในยุคนี้ควรมีลักษณะที่เด่น ๆ ดังต่อไปนี้ (ยนต์ ชุ่มจิต,
2550 : 145 - 153)

1. รู้ดี

คุณลักษณะประการแรกของบุคคลที่เป็นครู คือ ต้องมีความรู้ดี ได้แก่ มีความรู้ในเนื้อหาที่
จะสอนตามหลักสูตร ความรู้ในจิตวิทยาการเรียนการสอน ความรู้ในหลักการสอน ความรู้เรื่องเศรษฐกิจ
ความรู้เรื่องการเมือง การบ้านการเมือง ความรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ทางด้าน
ประวัติศาสตร์ศิลปะและวรรณคดีที่สำคัญของชาติ ความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างดี
ความรู้ความสามารถในการประพันธ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ความรู้ในเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมทาง
สังคมความรู้เรื่องธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้เรื่องการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี
ต่าง ๆ เป็นต้น

2. สอนดี

การมีความรู้ดีเพียงด้านเดียวไม่เป็นการเพียงพอสำหรับความเป็นครู ครูที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้
มีความสามารถในการสอนคนด้วย ความสามารถในการสอนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ
อย่าง ที่สำคัญได้แก่ รู้หลักการสอน รู้จักนักเรียนที่จะสอน รู้จักสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน มี
สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน สุขภาพอนามัยสมบูรณ์ บุคลิกภาพ
เหมาะสม ความพร้อมที่จะเรียนรู้ของนักเรียน และมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พร้อม เป็นต้น
และตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นครูที่สอนดีนั้นจะต้องมีลีลาการสอน 4 ประการ ได้แก่ 1)
สันตัสสนา คือ สามารถชี้แจงได้ชัดเจน 2) สมหาปนา คือ สอนแล้วนักเรียนอยากปฏิบัติตาม 3) สมุต
เตชนา คือ สอนแล้วนักเรียนเกิดความกล้าที่จะกระทำตามที่ครูสอน และ 4) สัมปหังสนา คือ นักเรียน
เกิดความรำเริงบันเทิงใจกับการได้เรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ

3. มีวิสัยทัศน์

ครูในยุคโลกาภิวัตน์นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ คือ เป็นผู้ “มองการณ์ไกลใช้ปัญญา”
หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “จักขุมา” การมองการณ์ไกลใช้ปัญญาหรือมีวิสัยทัศน์นั้น คือความ
สามารถในการมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมข้อนี้
อย่างชัดเจน คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระองค์ทรงเปี่ยมล้นด้วย
พระวิสัยทัศน์ด้านต่าง ๆ เช่น พระองค์ทรงคิดค้นพลังงานที่ได้จากพืชเพื่อทดแทนน้ำมันจากธรรมชาติ
ซึ่งจะต้องหมดไปตั้งแต่สมัยที่น้ำมันเชื้อเพลิงที่ได้จากธรรมชาติยังมีจำนวนมากและราคาไม่แพง หรือใน

กรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูคาดคะเนว่าอีกสิบปีข้างหน้าครูทุกคนจะต้องมีความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ถ้าหากใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เป็นจะไม่สามารถสอนนักเรียนได้ เพราะเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสอนจะต้องควบคุมด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ทั้งสิ้น เป็นต้น

4. เงินจัดฝึกฝนศิษย์

การมีความรู้ดี สอนดี มีวิสัยทัศน์ แต่ถ้าไม่เงินจัดการฝึกฝนศิษย์แล้วยังไม่สามารถจะเป็นครูที่ดีได้ ทั้งนี้เพราะการสอนให้คนมีความรู้ในศิลปวิทยาการต่าง ๆ นั้น เป็นงานที่ไม่ยากเกินกำลังของผู้สอนทั่วไป งานที่ยากยิ่งของผู้ที่มีวิญญานความเป็นครูคือ การอบรมฝึกฝนคนให้เป็นมนุษย์ การเป็นมนุษย์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจสูง เป็นผู้มีคุณธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปต่อความเลวร้ายทั้งปวง นอกจากอายุชั่วกลัวบาปแล้วจะต้องพยายามสร้างแต่ความดีให้กับตนเอง และผู้อื่นอยู่เสมอด้วย สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวจะบังเกิดแก่ศิษย์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จะต้องอาศัยครูที่มีความเจตจำนงในการฝึกฝนศิษย์ นั่นคือ จะต้องมีความยินดีพอใจที่จะอบรมสั่งสอนศิษย์ มีความอดทนที่จะพร่ำสอน แม้ว่าศิษย์ของตนจะฝึกฝนยากสักเพียงใดก็จะพยายาม

5. ดวงจิตใฝ่คุณธรรม

ความเจตจำนงในการฝึกฝนอบรมศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจะไร้ผลถ้าหากผู้ที่ทำหน้าที่ในการฝึกฝนอบรม คือครู เป็นผู้ที่ไม่ใฝ่คุณธรรม ทั้งนี้เพราะการจะอบรมสั่งสอนให้ผู้ใดเป็นอย่างไรมัน ผู้ที่ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนจะต้องกระทำตนให้เป็นตัวอย่างเสียก่อน ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “อตตานุเจตถา กยิรา ยถณญมนุสสาสติ.” แปลว่า “ถ้าพร่ำสอนผู้อื่นฉันใด ก็ควรทำตนฉันนั้น” ดังนั้น ครูดีในยุคโลกาภิวัตน์หรือในยุคใด ๆ ก็ตาม จะต้องเป็นผู้ที่ “ใฝ่ดี” หมายความว่า ดวงจิตของผู้ที่เป็นครูนั้นจะต้องใฝ่ในคุณความดีต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นให้ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้เห็นว่าเป็นครูนั้นเป็นคนดีมีคุณธรรมสมควรได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคล

6. งามเลิศล้ำด้วยจรรยา

จรรยา แปลว่า ความประพฤติหรือกิริยาอาการที่ควรประพฤติปฏิบัติ ครูดีจะต้องงามด้วยความประพฤติหรืองามด้วยกิริยามารยาท จรรยามารยาทที่ครูไทยควรตระหนักและใส่ใจฝึกฝนปฏิบัติมีอยู่ 2 นัยด้วยกัน นัยแรกได้แก่ จรรยามารยาทแบบไทย ๆ ซึ่งได้แก่การปฏิบัติตามมารยาทไทยให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น การไหว้พระ การไหว้บุคคลต่าง ๆ การกราบบุคคล การกราบพระ การประเคนของพระ การรับของ การส่งของ ตลอดจนการเข้ารับพระราชทานสิ่งของ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เป็นครูยังจำเป็นต้องงามด้วยมารยาททางสังคมอีกด้วย ส่วนอีกนัยหนึ่งได้แก่ “จรรยาวิชาชีพ” หรือ “จรรยาบรรณ” ซึ่งถือว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานประการหนึ่งของอาชีพชั้นสูงหรือวิชาชีพ

ครูที่งามด้วยมารยาท งามด้วยความประพฤติ ย่อมเสริมสร้างบุคลิกภาพของความเป็นครูให้เป็นที่น่าศรัทธาเลื่อมใสของศิษย์และบุคคลทั่วไป ในขณะที่เดียวกัน ครูที่รักษาจรรยาวิชาชีพหรือจรรยาบรรณครูได้อย่างครบถ้วนย่อมนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ศิษย์ตนเอง รวมทั้งช่วยเสริมสร้างเกียรติและศักดิ์ศรีให้กับ

สถาบันวิชาชีพครูด้วย ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพครูทุกคนจึงจำเป็นต้องศึกษา ทำความเข้าใจ จดจำจรรยาบรรณหรือจรรยาวิชาชีพของตนให้แม่นยำ และพยายามปฏิบัติตามจรรยาบรรณให้ได้ครบถ้วนสมบูรณ์

7. มีศรัทธาความเป็นครู

นอกจากผู้เป็นครูจะงามเลิศล้ำด้วยจรรยา มารยาทและจรรยาวิชาชีพแล้ว การมีศรัทธาในความเป็นครูก็เป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งที่ช่วยค้ำจุนให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูมีความเป็นครูที่สมบูรณ์ขึ้น ครูที่มีศรัทธาในความเป็นครูจะมีพฤติกรรมหลัก คือ เห็นความสำคัญของวิชาชีพครูและรักษาชื่อเสียงของวิชาชีพครูอยู่เสมอ ส่วนพฤติกรรมที่บ่งชี้ เช่น สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรวิชาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพครูเสมอ ร่วมมือและส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงาน รักษาความสามัคคี ช่วยเหลือกิจการงานของเพื่อนร่วมวิชาชีพเดียวกัน ปกป้องเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นครู รักและเมตตาต่อศิษย์ รักในการสอนมากกว่าการทำงานอย่างอื่น ไม่แสดงอาการท้อแท้เมื่อมีภาระงานสอนมาก สอนเด็กด้วยความสนุกสนาน และไม่ชวนขวยขวายงานอื่นทำแม้รายได้จะน้อยก็ตาม เป็นต้น

8. ดำรงอยู่ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักการในพระพุทธศาสนาที่ต้องศึกษาสามอย่าง ซึ่งเรียกว่า “ไตรสิกขา” กล่าวคือ การดำรงอยู่ของชีวิตในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ตนนั้นจำเป็นต้องศึกษาและปฏิบัติให้ครบไตรสิกขา

ศีล คือ การประพฤติชอบด้วยกายและวาจา การมีระเบียบและการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ศีล คือ ความมีวินัยและปฏิบัติตามกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันเพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ชีวิตและสังคมจะได้ราบรื่นเรียบร้อย ไม่สับสนวุ่นวาย ไม่ระส่ำระสาย เอื้อโอกาสต่อการที่จะทำอะไรๆ ให้สะดวกได้ผลดีและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป หรืออาจจะกล่าวอีกแง่มุมหนึ่งว่า ศีลนั้นคือความเป็นปกติวิสัยของคนเรา คนที่มีความเป็นปกติจะไม่สร้างความสับสนวุ่นวาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น คนที่มีความเป็นปกติจะเป็นผู้ประพฤติดี

สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด เป็นภาวะที่จิตใจมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป ดังนั้นการศึกษาในด้านสมาธิจึงเป็นเรื่องของการฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบแน่วแน่นมั่นคง เพื่อให้เป็นจิตใจที่สามารถทำงานหรือใช้การได้ดี จิตที่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาจะมีคุณลักษณะสามประการคือ ประการแรก เป็นจิตที่มีคุณภาพหรือมีคุณธรรม เช่น มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ กตัญญูกตเวทิตี เป็นต้น ประการที่สอง เป็นจิตที่มีสมรรถภาพ หมายถึง เป็นจิตที่มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ มีความพร้อมที่จะทำงานได้ มีความอดทน มีความเพียรพยายาม เป็นต้น ประการสุดท้าย คือ เป็นจิตที่มีสุขภาพดีหรือที่เรียกว่ามีสุขภาพจิตดี คือ เป็นจิตที่สบาย มีความปราโมทย์ (ความปลื้มปิติยินดี) มีความปีติ (ความเอิบอิ่มใจ) มีความเข้มชื่นเบิกบานผ่องใส สบายใจ

ปัญญา คือ ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด ความรู้เท่าทัน รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์ไม่ใช้ประโยชน์ รู้ที่จะจัดการหรือดำเนินการอย่างไร เป็นการมองทะลุสภาวะหรือมองทะลุปัญหา

ปัญญามีหลายระดับ ระดับเริ่มต้น คือ การเข้าใจสิ่งที่ได้ศึกษาเล่าเรียน สดับตรับฟังข้อมูล ข่าวสารต่างๆ และจากประสบการณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ตลอดจนการจำได้หมายรู้และความรู้สึกนึกคิดที่ได้สัมผัสไว้ในใจ ปัญญาช่วยทำให้การรับรู้และมองดูประสบการณ์นั้นๆ อย่างถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงอย่างบริสุทธิ์ ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยอคติต่างๆ

ปัญญาที่สูงขึ้นอีกระดับหนึ่งเกิดจากการพิจารณาวิจจัยและคิดการต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน โดยไม่ถูกกิเลส โสภ โภธ เป็นตัวชักนำชักจูง และที่สูงขึ้นอีกระดับหนึ่งของปัญญา คือ การมองสิ่งทั้งหลายล่วงทะลุถึงเหตุปัจจัยต่างๆ ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในสิ่งทั้งหลายมาเข้าแก้ปัญหา และทำการสร้างสรรค์จัดดำเนินการต่างๆ ได้

สำหรับปัญญาขั้นสูงสุด คือ ความรู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต ทำให้หายติดข้อง หมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย ทำให้จิตใจปลอดโปร่งโล่งเบา เบิกบาน ผ่องใส หลุดพ้น และมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

บทสรุป

ลักษณะของครูดีที่พึงประสงค์นั้นสามารถพิจารณาได้หลายมุมมองหรือหลายทัศนะตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ พิจารณาตามหลักในทางพระพุทธศาสนา พิจารณาจากแนวพระราชดำรัส พิจารณาจากแนวคิดของนักการศึกษาไทยและต่างประเทศ หรือจากผลการวิจัยต่างๆ เป็นต้น แต่โดยสรุปแล้วครูที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะต่อไปนี้ คือ มีความรู้ดี สอนดี ความประพฤติดี รับผิดชอบหน้าที่ดี มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี เหล่านี้จึงจะได้ชื่อว่าเป็นครูดี ครูที่พึงประสงค์ของสังคม

บรรณานุกรม

โชคชัย ชยธวัช. (2546). *แต่คุณครู...ด้วยดวงใจ*. กรุงเทพฯ : ซี.พี.บุ๊คส์ สแตนดาร์ด.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544). *ความเป็นครูไทย*. กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์ (1996).

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นวลละอ อแสงสุข และนุชนาถ สุนทรพันธ์. (2547). *จริยธรรมและจรรยาบรรณสำหรับครู*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2550). *ความเป็นครู*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

อดิศร ธีรสีโล, พระมหา. (2540). *คุณธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.